Emlékezés Varga Istvánra (1897–1962),
a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjára
Remembering István Varga (1897–1962),
Corresponding Member of the Hungarian Academy of Sciences

Varga István (1897–1962) statisztikus, közgazdász, gazdaságkutató és gazdaságpolitikus 1897. július 5-én született Budapesten, és 1962. december 30-án hunyt el. A 20. századi magyar közgazdaság-tudomány egyik jelentős képviselője volt, akinek munkássága a fogyasztás-gazdaságtan, a közgazdasági elmélet, a konjunktúrakutatás, a pénzügytan, a demográfia és a statisztika kérdéseivel, valamint a tervgazdaság problémáival foglalkozott.[1]

Polgári családból származott. Előbb, 1916-ban a Vas utcai kereskedelmi iskolában szerzett felsőkereskedelmi végzettséget, majd, 1918-ban a budapesti Markó utcai főgimnáziumban érettségizett. Az érettségi előtt azonban – az első világháború miatt – tanulmányait meg kellett szakítania. Ekkor, 1915 és 1918 között katonai szolgálatot teljesített, amelynek során súlyosan megsebesült és egészségügyi okokból leszerelték. Az első világháború után folytatta tanulmányait. Előbb érettségizett, majd a Budapesti Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán tanult, emellett a József Műegyetem közgazdasági előadásait is látogatta. Előbb, 1919. december 13-án kitűnő minősítéssel közgazdasági mérnöki oklevelet szerzett, majd, 1920. május 29-én pedig államtudományi doktorrá avatták.[2] Szakmai pályáját már egyetemi évei alatt megkezdte: 1919 és 1920 között a Központi Statisztikai Hivatalban dolgozott. Ezt követően a Magyar Általános Hitelbank tisztviselőjeként (1920–1923) is tevékenykedett, továbbá – többek között – az egyetemi oktatásban vállalt feladatokat. A Budapesti Tudományegyetem (1873–1921) – a későbbi Budapesti Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem (1921–1950), illetve 1950-től Eötvös Loránd tudományegyetem – statisztikai tanszékén tanársegédként (1920–1924), később adjunktusként (1924–1927) dolgozott.[3]

Tudományos fejlődésében fontos szerepet játszottak külföldi tanulmányútjai: előbb, 1922–1923-ban Berlinben és Londonban, majd 1926–1927-ben az Egyesült Államokban, Pittsburgh-ben (Pennsylvania) végzett statisztikai tanulmányokat, illetve vendégtanári tevékenységet is folytatott. A külföldön megismert statisztikai és közgazdasági módszerek jelentősen befolyásolták későbbi kutatásait. Néhány évvel később, 1931-ben hites könyvvizsgálói vizsgát tett, 1933-ban pedig a közgazdaságtan statisztikai fejezetei tárgykörében egyetemi magántanári képesítést szerzett. A második világháború alatt, 1940-től a gazdasági statisztika címzetes nyilvános rendkívüli tanára volt. Már pályája korai szakaszában olyan tudósként mutatkozott meg, aki a közgazdasági elméletek mellett különös jelentőséget tulajdonított a tényleges gazdasági adatoknak, a statisztikai megfigyelésnek és a mennyiségi elemzésnek.[4]

---

[1] *Varga István. Akadémikusok. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai.* MTA Könyvtár és Információs Központ adatbázisa: https://akademikus.mtak.hu/adatlap/varga-istvan/ (Letöltés ideje: 2026. november 11.)

[2] BOTOS KATALIN – MÁNYÓ-VÁRÓCZI VIOLETTA: *Varga István, a tudós gazdaságpolitikus.* In: Katona Klára – Schlett András (szerk.): XX. századi híres magyar közgazdászok. XXI. században is érvényes gondolatai. Pázmány Press. Budapest, 2019. 35. p. (A továbbiakban: BOTOS – MÁNYÓ-VÁRÓCZI 2019.)

[3] FENYVESI LÁSZLÓNÉ – NÁDUDVARI ZOLTÁN: *Varga István.* In: Fülöp Ágnes – Rózsa Dávid (szerk.): Portrék a magyar statisztika és népességtudomány történetéből. Életrajzi Lexikon a XVI. századtól napjainkig. A statisztika történetei 1. KSH Könyvtár. Nemzeti Kulturális Alap–Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2014. 731. p. (A továbbiakban: FENYVESI – NÁDUDVARI 2014.); *Történet.* Eötvös Loránd Tudományegyetem: https://www.elte.hu/tortenet (Letöltés ideje: 2026. november 11.)

[4] BOTOS – MÁNYÓ-VÁRÓCZI 2019, 35–36. pp.; FENYVESI – NÁDUDVARI 2014, 731. p.; *Varga István.* Magyar életrajzi Lexikon 1000–1990. Magyar Elektronikus Könyvtár – Országos Széchenyi Könyvtár: https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC16241/16434.htm (Letöltés ideje: 2026. november 11.)

Varga István életművének egyik legfontosabb teljesítménye a Magyar Gazdaságkutató Intézet megszervezése és – 1928 és 1949 között – annak vezetése volt. Még 1927-ben kapott megbízást az intézet létrehozására, amely 1928 decemberében alakult meg.[5]

Az intézet célja a magyar gazdaság helyzetének rendszeres, tudományos igényű vizsgálata volt. A Központi Statisztikai Hivatal adatállományára támaszkodva elemezte a hazai gazdasági folyamatokat, és eredményeivel a kormányzat, a gazdasági szakemberek, valamint a közvélemény tájékoztatását szolgálta. Az intézet elnöki tanácsában olyan neves közgazdászok is helyet kaptak, mint Fellner Frigyes, Heller Farkas és Navratil Ákos. Varga István 1927-től egészen 1949-ig meghatározó szerepet töltött be az intézet vezetésében. Az intézmény a két világháború közötti magyar gazdaságkutatás egyik legfontosabb műhelyévé vált.[6] A kutatások kiterjedtek a pénz- és tőkepiacra, az ipari és mezőgazdasági termelésre, az árak alakulására, a fogyasztásra, a munkaerőpiacra, a külkereskedelemre és a hitelviszonyokra. Az intézet rendszeres gazdasági helyzetjelentései nemcsak az aktuális állapotokat mutatták be, hanem a változások okait és várható következményeit is elemezték. A húszéves működés során közel 54 gazdasági helyzetjelentés, harminc különkiadvány és hét közlemény jelent meg, továbbá számos magyar és idegen nyelvű tanulmány készült.

Az intézet egyik legjelentősebb tudományos eredménye a magyar nemzeti jövedelem korszerű statisztikai meghatározása és kiszámítása volt. Ebben Varga István és Matolcsy Mátyás (1905–1953) együttműködése meghatározó jelentőségűnek bizonyult. Még 1936-ban jelent meg *Magyarország nemzeti jövedelme 1924/25–1934/35* című közös munkájuk. Ezt követte 1938-ban a londoni kiadású *The National Income of Hungary 1924/25–1936/37* című kötet. A kutatás nemzetközi jelentőségét az adta, hogy a szerzők a nemzeti jövedelem számításakor nem kizárólag az anyagi javak termelését vették figyelembe, hanem a nem anyagi jellegű szolgáltatások értékét is igyekeztek beépíteni a számításba. Ezzel a nemzeti jövedelem fogalmának és statisztikai meghatározásának korszerűsítéséhez járultak hozzá.

A nemzeti jövedelem mérésének módszertani problémái mellett Varga a fogyasztási szokások vizsgálatával is foglalkozott. Harkai Schiller Pállal közösen készített tanulmányai a budapesti gyümölcs-, dohány- és borfogyasztási szokásokat elemezték. Ezek a munkák a gazdasági statisztika és a fogyasztáskutatás korai hazai példái közé tartoznak.

Varga tudományos szemléletének egyik alapelve az volt, hogy a gazdasági döntéseknek valóságos adatokra és megfelelően feldolgozott statisztikai információkra kell támaszkodniuk. A gazdaságkutatás feladatát nem egyszerűen az adatok összegyűjtésében, hanem azok elméleti összefüggésekbe rendezett értelmezésében látta.

A harmincas évek végétől egyre jelentősebb szerepet vállalt a gazdaságpolitikai gondolkodásban is, így 1939 és 1944 között a német nyelvű *Südost Economist* című gazdasági hetilap szerkesztője és felelős kiadója volt. A lapban több írása névtelenül jelent meg. Botos Katalin és Mányó-Váróczi Violetta kutatása szerint hagyatékából az is kiderült, hogy több kormányzati szereplő beszédjeinek és írásainak elkészítésében közreműködött.[7]

A második világháború utolsó szakaszában Varga a magyar gazdaság háború utáni újjászervezésének előkészítésében is részt vett. Ekkor, 1943-ban Bethlen István (1874–1946) felkérésére Baranyai Lipóttal (1894–1970), a Magyar Nemzeti Bank elnökével együtt olyan gazdasági koncepció kidolgozásán dolgozott, amely a szövetségesek győzelme utáni magyar gazdasági átmenetet és újjáépítést készítette elő. A tervezett munkák sajnos nem maradtak fenn teljes egészükben: a tanulmányok egy részét a Magyar Nemzeti Bankban megsemmisítették.

---

[5] *„A szellemi előd, a Magyar Gazdaságkutató Intézet (MGKI) 1928 és 1949 között működött. A MGKI alapító igazgatója Varga István volt, aki az intézet vezetésében egészen a felszámolásáig tevékenykedett.” Rólunk. Ismerje meg a GKI történetét.* GKI Research: https://research.gki.hu/rolunk/ (Letöltés ideje: 2026. november 11.)

[6] Vö. FENYVESI – NÁDUDVARI 2014, 731. p.

[7] BOTOS – MÁNYÓ-VÁRÓCZI 2019, 36. p.

A német megszállást követően Varga Istvánt 1944 márciusának végén letartóztatták. A letartóztatás hátterében a németellenes politikai tevékenység, illetve a háború utáni gazdasági újjászervezésre irányuló tervek álltak. Berlinbe hurcolták, ahol mintegy tíz hónapot töltött fogságban, csak 1945. június 10-én tért vissza Budapestre. Hazatérése után az Újjáépítési Minisztériumban (1945–1946) főcsoportvezetőként, majd államtitkárként dolgozott, végül, 1946-tól az Anyag- és Árhivatal elnöki tisztét töltötte be, egyidejűleg iparügyi és építésügyi államtitkári feladatokat is ellátott.[8]

A háború utáni gazdasági helyreállítás rendkívül súlyos körülmények között zajlott. Az ország termelési kapacitása jelentősen visszaesett, az államháztartás helyzete megrendült, a pénzügyi rendszer működését pedig a pengő rohamos értékvesztése és az egyre gyorsuló infláció veszélyeztette. Varga István korábbi gazdaságkutatói tapasztalata ebben a helyzetben különösen fontossá vált. Az árak, a termelés, a bérek, a jövedelmek és a pénzügyi folyamatok közötti összefüggéseket statisztikai alapon vizsgálta, és részt vett a gazdasági stabilizáció előkészítésében. Még 1945-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották. Akadémiai székfoglaló előadását *A közgazdaságtan és a gazdasági földrajz viszonya* címmel 1946. február 11-én tartotta. Tudományos elismertségét jelzi, hogy 1946. július 24-én az MTA igazgató tanácsának tagjává választották. Az igazgató tanácsban azonban csak 1949. október 31-ig működhetett. Ekkor a Magyar Tudományos Akadémia tanácskozó tagjává minősítették át.[9]

Varga István életének és munkásságának egyik legismertebb fejezete az 1946-os valutastabilizáció előkészítéséhez kapcsolódik. A második világháború után Magyarország történelmének legsúlyosabb inflációját élte át. A pengő elértéktelenedése olyan mértékűvé vált, hogy a pénzforgalom és az árképzés hagyományos rendszere gyakorlatilag működésképtelenné vált. A stabilizáció megvalósításához nem volt elegendő egyszerűen új pénzt kibocsátani. Meg kellett teremteni az új pénz gazdasági alapjait, rendezni kellett az árszínvonalat, a béreket, az államháztartást és a termelés feltételeit. Varga István 1946-ban *A magyar valutacsoda* címmel önálló kiadványban ismertette a stabilizációval kapcsolatos elképzeléseit.[10] A Magyar Gazdaságkutató Intézet közleményeinek első füzeteként megjelent munka a forint megteremtésének gazdasági és pénzügyi összefüggéseit tárgyalta. A stabilizáció előkészítése során Varga fontos szerepet játszott a népgazdasági mérleg összeállításában, az árak és bérek új rendszerének kidolgozásában, valamint a pénzügyi egyensúly megteremtésére irányuló javaslatok kialakításában. A forint 1946. augusztus 1-jei bevezetése a magyar gazdaságtörténet egyik meghatározó eseménye volt. Fontos azonban a történeti pontosság: a forint stabilizációja nem egyetlen ember munkájának eredménye volt. A folyamatban több közgazdász, pénzügyi szakember, minisztériumi vezető és a Magyar Nemzeti Bank munkatársai vettek részt. Varga István szerepe elsősorban az elméleti és gazdaságpolitikai előkészítésben, valamint az új pénzügyi rendszer alapjainak kidolgozásában volt meghatározó. A későbbi kutatások, különösen Botos Katalin és Mányó-Váróczi Violetta tanulmánya, részletesen elemezték Varga javaslatait, és összevetették azokat a ténylegesen megvalósított stabilizációs intézkedésekkel.[11]

---

[8] KENYERES ÁGNES (főszerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon. Második kötet L–Z.* Második, változatlan kiadás. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1982. 958. p. (A továbbiakban: KENYERES 1982.)

[9] *Varga István. Akadémikusok. A Magyar Tudományos Akadémia Tagjai.* MTA Könyvtár és Információs Központ adatbázisa: https://akademikus.mtak.hu/adatlap/varga-istvan/ (Letöltés ideje: 2026. november 11.)

[10] Vö. EPERJESI ZOLTÁN – HORVÁTH ZOLTÁN – VAJDA KITTI: *A háború utáni infláció és a forint bevezetése (1946–1949).* In: Virág Barnabás (szerk.): A Forint 70 éve: Út a hiperinflációtól az árak stabilitásáig. Magyar Nemzeti Bank. Budapest, 2016. 16–37. pp. Magyar Nemzeti Bank: https://www.mnb.hu/letoltes/70-eves-a-forint-hun-digitalis.pdf (Letöltés ideje: 2026. november 11.); *A magyar Valutacsoda.* 2019. február 6. Piac & Profit: https://piacesprofit.hu/cikkek/gazdasag/a-magyar-valutacsoda.html (Letöltés ideje: 2026. november 11.); VARGA ISTVÁN: *A magyar valutacsoda.* Magyar Gazdaságkutató Intézet Közleményei. 1. füzet. Budapest, 1946.

[11] Vö. BOTOS – MÁNYÓ-VÁRÓCZI 2019, 43–49. pp.

Varga a stabilizáció történetét később is kutatta. Halála után, 1964-ben jelent meg *Az újabb magyar pénztörténet és egyes elméleti tanulságai* című könyve, amelyben statisztikai adatokra támaszkodva elemezte a háború utáni infláció kialakulását és a valutareform gazdasági összefüggéseit. Ez a kötet különösen fontos forrás a magyar pénztörténet kutatói számára, mivel a szerző saját gazdaságpolitikai tapasztalatait és elméleti elemzéseit egyesítette benne.[12]

A második világháború utáni politikai változások Varga István pályáját is alapvetően befolyásolták. Már 1948–1949-ben egyre erőteljesebbé vált a közgazdasági és tudományos élet ideológiai átalakítása. A korábban meghatározó szerepet betöltő, nyugati közgazdasági irányzatokat ismerő szakemberek közül többen háttérbe szorultak. Varga is elveszítette 1949-ben a Magyar Gazdaságkutató Intézet vezetői pozícióját, az intézet működése pedig megszűnt. A jeles tudós 1948 és 1950 között a mai ELTE Statisztika Tanszékének vezetője is volt,[13] ahol közgazdaságtant, statisztikát és demográfiát oktatott. Idővel innen is távoznia kellett; 1950-ben egyetemi állásából előbb rendelkezési állományba helyezték, majd 1951-ben nyugdíjazták. Akadémiai tagságát, ahogyan azt már említettük, az MTA 1949-es átszervezése során – 1949. október 31-én – tanácskozó tagsággá minősítették át. Levelező tagságát csak 1989-ben állították vissza.[14]

Az 1950-es évek első felében tudományos tevékenysége jelentősen korlátozódott, 1954-ben azonban az MTA Közgazdaságtudományi Intézetének munkatársaként ismét bekapcsolódhatott a kutatómunkába. Az 1956-os forradalmat követően újabb fordulat következett be pályáján. A politikai vezetés felismerte, hogy a gazdaságirányítás korábbi rendszerének felülvizsgálata és bizonyos reformok kidolgozása elkerülhetetlenné vált. Varga Istvánt 1957-ben felkérték a Közgazdasági Szakértő Bizottság (Közgazdasági Bizottság) elnöki tisztségére. A bizottság feladata a gazdasági egyensúly, továbbá a struktúra megvitatása, a gazdaságirányítás átalakítására, a tervgazdaság működésének javítására és az ösztönzési rendszer korszerűsítésére vonatkozó javaslatok kidolgozása volt. Varga a bizottság munkájában a közgazdasági elmélet és a gazdasági gyakorlat összekapcsolására törekedett. A tervgazdaságot nem változtathatatlan rendszernek tekintette, hanem olyan gazdasági szervezetnek, amelynek hatékonysága megfelelő intézményi és szabályozási változtatásokkal javítható.[15]

Javaslatai között szerepelt az árak rugalmasabb alakítása, a vállalati önállóság növelése, az anyagi érdekeltség erősítése, valamint a bérezési és jövedelemszabályozási rendszer korszerűsítése. Az általa vezetett szakértői munka több olyan gondolatot fogalmazott meg, amelyek később az 1968-ban bevezetett új gazdasági mechanizmusban is megjelentek.

Ezzel kapcsolatban fontos a történeti árnyaltság: az 1968-as reform nem vezethető vissza kizárólag Varga István munkásságára, de a reform szellemi és szakmai előkészítésében jelentős szerepet játszottak az általa vezetett bizottság javaslatai. Az 1957-es fordulat után visszatérhetett az egyetemi oktatáshoz. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen a Belkereskedelmi Tanszék professzoraként dolgozott. Oktatási tevékenysége mellett továbbra is foglalkozott a fogyasztás gazdaságtanával, a reklám közgazdasági kérdéseivel és a gazdaságpolitika elméleti problémáival.[16]

---

[12] VARGA ISTVÁN: *Az újabb magyar pénztörténet és egyes elméleti tanulságai.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1964. 217. p.

[13] GYÉMÁNT RICHÁRD: *A demográfia oktatása az ELTE Állam és- Jogtudományi Karán (1777–2007).* In: Homoki-Nagy Mária (szerk.): Forum. Acta Juridica et Politica. XV. évfolyam. 1. szám. Szeged, 2025. 122. p.

[14] *Varga István. Akadémikusok. A Magyar Tudományos Akadémia Tagjai.* MTA Könyvtár és Információs Központ adatbázisa: https://akademikus.mtak.hu/adatlap/varga-istvan/ (Letöltés ideje: 2026. november 11.)

[15] Vö. BOTOS – MÁNYÓ-VÁRÓCZI 2019, 46–49. pp.; MAJOROS KRISZTINA: *A múlt század jeles magyar közgazdásza: Varga István (1897–1962).* Műhelytanulmányok. Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Kutatóközpont. Budapest, 2003. 57–58. pp.

[16] Vö. BOTOS – MÁNYÓ-VÁRÓCZI 2019, 37. p.

Varga István tudományos érdeklődése nem korlátozódott a makrogazdasági folyamatokra, a nemzeti jövedelemre és a pénzügyi stabilizációra. Különösen fontos területté vált számára a fogyasztás gazdaságtana, a fogyasztói magatartás és a reklám gazdasági szerepének vizsgálata. E kutatási irány már az 1930-as években megjelent munkásságában.

A budapesti gyümölcs-, dohány- és borfogyasztási szokásokról készített tanulmányai a fogyasztói döntések statisztikai vizsgálatára irányultak. Az 1950-es évek végén ismét lehetősége nyílt arra, hogy e témaköröket egyetemi oktatás keretében is feldolgozza.[17]

A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen fogyasztás-gazdaságtant és reklámot tanított. Kutatásainak legjelentősebb összefoglalása *A reklám* című, 1960-ban megjelent könyve volt. A 437 oldalas, gazdagon illusztrált kötet a reklám gazdasági, társadalmi és pszichológiai összefüggéseit tárgyalta. Varga felismerte, hogy a gazdasági folyamatok megértéséhez nem elegendő kizárólag az árakat, a jövedelmeket és a termelési adatokat vizsgálni. A fogyasztói döntésekben az emberi magatartás, a pszichológiai tényezők és a tájékoztatás is fontos szerepet játszik. A reklámot ezért nem egyszerűen kereskedelmi eszköznek tekintette, hanem olyan gazdasági jelenségnek, amelynek vizsgálatához a közgazdaságtan mellett más társadalomtudományi megközelítések is szükségesek. E munkájának különös jelentőséget ad, hogy a fogyasztói magatartás és a reklám gazdasági szerepének tudományos vizsgálata Magyarországon ekkor még viszonylag új kutatási területnek számított.[18]

Élete utolsó éveiben tudományos kapcsolatai is újra megélénkültek. Az MTA különböző intézetei és bizottságai szakértőként vették igénybe munkáját. Külföldi egyetemeken is tartott előadásokat: lengyel, osztrák és német intézmények mellett 1962-ben Luxemburgban angol nyelvű előadássorozatot adott. Varga számos hazai és külföldi tudományos társaság tagja volt, tudományos életútja során mintegy kilencszáz munkája jelent meg.[19] Botos Katalin és Mányó-Váróczi Violetta tanulmánya szerint halála miatt már nem értesülhetett arról, hogy a luxemburgi egyetem díszdoktori címmel tüntette ki. Varga István 1962. december 30-án, 65 éves korában hunyt el Budapesten.[20]

Varga István tudományos teljesítményének elismerését már életében jelezte a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagsága, az igazgató tanácsi tagság, valamint egyetemi professzori kinevezése. A politikai változások miatt akadémiai tagságának státusza 1949-ben megváltozott, de levelező tagságát – jóval a halála után – 1989. május 9-én visszaállították. Tudományos és gazdaságpolitikai munkásságának utólagos elismeréseként 1990-ben posztumusz Széchenyi-díjat kapott.[21] Életművének feldolgozásában jelentős szerepet játszottak a róla szóló későbbi kutatások. Kemenes Egon 1994-ben megjelent tanulmánya a két világháború közötti magyar közgazdászok sorában mutatta be munkásságát.[22] Különösen fontos Botos Katalin és Mányó-Váróczi Violetta 2019-es tanulmánya, amely Varga tudományos és gazdaságpolitikai tevékenységét együttesen értékeli.

---

[17] HARKAI SCHILLER PÁL – VARGA ISTVÁN: *Gyümölcsfogyasztási szokások Budapesten.* Gazdaságpszichológiai tanulmány. Magyar Gazdaságkutató Intézet 8. számú különkiadványa. Magyar Gazdaságkutató Intézet. Budapest, 1935.; HARKAI SCHILLER PÁL – VARGA ISTVÁN: *Dohányzási szokások Budapesten.* Gazdaságpszichológiai tanulmány. Magyar Gazdaságkutató Intézet 14. számú különkiadványa. Magyar Gazdaságkutató Intézet. Budapest, 1938. 78. p.; HARKAI SCHILLER PÁL – VARGA ISTVÁN: *Borfogyasztási szokások.* Gazdaságpszichológiai tanulmány. Magyar Gazdaságkutató Intézet 19. számú különkiadványa. Magyar Gazdaságkutató Intézet. Budapest, 1940.

[18] VARGA ISTVÁN: *A reklám.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1960. 437. p.

[19] FENYVESI – NÁDUDVARI 2014, 731–732. pp.

[20] BOTOS – MÁNYÓ-VÁRÓCZI 2019, 37. p.

[21] BOTOS – MÁNYÓ-VÁRÓCZI 2019, 49. p.; *Varga István.* Nemzeti Sírhely. Nemzeti Örökség Intézete: http://intezet.nori.gov.hu/nemzeti-sirkert/budapest/farkasreti-temeto/varga-istvan (Letöltés ideje: 2026. november 11.)

[22] KEMENES EGON: *Varga István.* In: Mátyás Antal (szerk.): Magyar közgazdászok a két világháború között. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1994. 229–253. pp.

A szerzők hangsúlyozzák, hogy Varga jelentősége nemcsak elméleti munkásságában, hanem a gazdasági döntések előkészítésében játszott szerepében is megmutatkozott.[23]

Mányó-Váróczi Violetta 2016-ban megvédett doktori értekezése szintén fontos forrás. A dolgozat Varga tudományszervezői és gazdaságpolitikai tevékenységét részletesen, levéltári és egyéb dokumentumok felhasználásával dolgozza fel.[24] Majoros Krisztina tudományos munkája ugyancsak kiemelkedő jelentőséggel bír Varga István tudományos életútja bemutatása kapcsán.[25] Előbbi források mellett, Varga tudományos életművének utólagos megjelentetése szempontjából fontos az 1971-ben kiadott *Tervezés, mechanizmus, pénzügyek* című könyv is, amely Bognár József és Schmidt Ádám szerkesztésében a jeles közgazdász, statisztikus tudományos munkásságát vette „górcső" alá. A gyűjteményes kötet Varga István korábbi munkáiból álló válogatás. A vonatkozó források közül végül fontos kiemelni még a Schmidt Ádám ás Kemenes Egon szerkesztésében, 1982-ben megjelent *Változások, váltások és válságok a gazdaságban. Tanulmányok Varga István emlékezetére* című kötetet, amely kiadvány, többek között, Varga István munkásságát is felöleli.[26]

Varga István életművének egyik legfontosabb sajátossága, hogy a közgazdasági elméletet következetesen összekapcsolta a statisztikai kutatással és a gazdaságpolitikai gyakorlattal. Nem csupán a gazdasági folyamatok leírására törekedett, hanem arra is, hogy kutatási eredményei a gazdasági döntéshozatalban hasznosuljanak. Tudományos pályájának három különösen jelentős időszaka az 1920-as és 1930-as évek gazdaságkutatása, az 1946-os pénzügyi stabilizáció előkészítése, valamint az 1957-es gazdaságirányítási reformkoncepció kidolgozása volt. Munkássága a magyar közgazdaság-tudomány történetének olyan értékes fejezetét alkotja, amelyben a statisztikai megalapozottság, az elméleti felkészültség és a gazdaságpolitikai felelősségvállalás szorosan összekapcsolódott.[27] Bognár József (1917–1996) egyetemi tanár, az MTA rendes tagja (1973) Varga István búcsúztatójában a következőket írta: *„Az igazi tudós kiváló tulajdonságai testesültek meg benne: az igazság keresésére irányuló szenvedély, a tények elemzésében megnyilvánuló alaposság, a tények összekapcsolását elősegítő asszociációs képesség, a vágy, hogy a megismert igazságot másokkal tudassa, és az a törekvés, hogy a feltárt új összefüggéseket népe és hazája javára kamatoztassa. Tudományos kutatásait sohasem tekintette öncélúnak; ha valamilyen problémát megoldott, tüstént javaslatokat dolgozott ki az illetékes állami és gazdasági szerveknek."*[28]

Varga István (1897–1962) a 20. századi magyar közgazdaság-tudomány kiemelkedő képviselője, statisztikus és gazdaságpolitikus volt, aki a tudományos kutatást következetesen összekapcsolta a gazdasági gyakorlattal. Munkásságával meghatározó szerepet vállalt a magyar gazdaságkutatás intézményesítésében, az 1946-os pénzügyi stabilizáció előkészítésében, valamint a későbbi gazdaságirányítási reformgondolkodás megalapozásában.

---

[23] BOTOS – MÁNYÓ-VÁRÓCZI 2019, 35., 49. pp.

[24] MÁNYÓ-VÁRÓCZI VIOLETTA: *Varga István a tudományszervező és gazdaságpolitikus.* Doktori (PhD) értekezés, Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Budapest, 2016. 6–7. pp. PPKE (Pázmány Péter Katolikus Egyetem) Disszertáció Repozitórium: https://disszertacio.ppke.hu/id/eprint/109/1/BTK_DD_2016_manyo-varoczi.pdf (Letöltés ideje: 2026. november 11.)

[25] Vö. MAJOROS 2003, 57–58. pp.

[26] Vö. BOGNÁR JÓZSEF – SCHMIDT ÁDÁM (szerk.): *Tervezés, mechanizmus, pénzügyek.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1971. 5–319. pp.; SCHMIDT ÁDÁM – KEMENES EGON (szerk.): *Változások, váltások és válságok a gazdaságban. Tanulmányok Varga István emlékezetére.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1982. 9–30. pp.

[27] Vö. *Varga István.* Nemzeti Sírhely. Nemzeti Örökség Intézete: http://intezet.nori.gov.hu/nemzeti-sirkert/budapest/farkasreti-temeto/varga-istvan (Letöltés ideje: 2026. november 11.)

[28] BOGNÁR JÓZSEF: *Varga István (1897–1962).* In: Közgazdász. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Lapja. V. évfolyam. 1–2. szám. 1963. január 28. 2. p. Corvinus Egyetemtörténeti Digitális Gyűjtemény: http://univhist.lib.uni-corvinus.hu/152/1/Kozgazdasz_1963_01-02.pdf (Letöltés ideje: 2026. november 11.)

Legfontosabb művei

A magyarországi földbirtokviszonyok egyenetlensége és a földbirtokreform. In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. Magyar Közgazdasági Társaság. L. évfolyam. 69. kötet. 1–2. szám. Budapest, 1926.; *A budapesti tőzsdén jegyzett részvények jövedelmezősége.* A Magyar Gazdaságkutató Intézet 1. számú különkiadványa. Budapest, 1929.; *A Magyar Nemzeti Bank és az Osztrák–Magyar Bank bankjegyforgalmi, váltótárca- és érckészlet adatainak magyarázata*. A Magyar Gazdaságkutató Intézet 2. számú kiadványa. Budapest, 1929.; *A vállalati nyereség. Adalék a vagyonmegoszlás elméletéhez.* Légrády Nyomda. Budapest, 1930.; *Csonka-Magyarország gazdasági fejlődése.* Királyi József Műegyetem. Budapest, 1932.; *Bemerkungen zu den Problemen von Aufbringung und Transfer*. In: Economic Essays in Honour of Gustav Cassel. London, 1933.; *Munkaszervezés és pénzérték.* Budapest, 1933.; *Indexszám-problémák.* In: Kovács Alajos (szerk.): Magyar Statisztikai Szemle. XII. évfolyam. 3. szám. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1934.; *Gyümölcsfogyasztási szokások Budapesten.* Gazdaságpszichológiai tanulmány. Magyar Gazdaságkutató Intézet 8. számú különkiadványa. Magyar Gazdaságkutató Intézet. Budapest, 1935. (Harkai Schiller Pállal) 1935.; *Adalékok a magyar gyáripar helyzetének konjunkturális alakulásához.* Magyar Gazdaságkutató Intézet 9. számú különkiadványa. Magyar Gazdaságkutató Intézet. Budapest, 1935.; *Magyarország nemzeti jövedelme 1924/25–1934/35.* Magyar Gazdaságkutató Intézet. Budapest, 1936. (Matolcsy Mátyással); *The National Income of Hungary 1924/25–1936/37*. P. S. King & Son. London, 1938 (Matolcsy Mátyással); *Dohányzási szokások Budapesten.* Gazdaságpszichológiai tanulmány. Magyar Gazdaságkutató Intézet 14. számú különkiadványa. Magyar Gazdaságkutató Intézet. Budapest, 1938. (Harkai Schiller Pállal); *Borfogyasztási szokások.* Gazdaságpszichológiai tanulmány. Magyar Gazdaságkutató Intézet 19. számú különkiadványa. Magyar Gazdaságkutató Intézet. Budapest, 1940. (Harkai Schiller Pállal); *A magyar valutacsoda*. Magyar Gazdaságkutató Intézet. Budapest, 1946.; *A közgazdaságtan és a gazdasági földrajz viszonya* (akadémiai székfoglaló). Budapest, 1946. február 11.; *A gazdasági élet fejlődése és a közgazdaságtan*. In: Heller Farkas (szerk.): Közgazdasági Szemle. LXX. évfolyam. 5–12. szám. Budapest, 1947.; *Közgazdasági politika*. Budapest, 1948.; *Pénzügytan.* Budapest, 1948.; *A statisztika elmélete és módszertana*. MEFESZ Jogászkör kiadása. Budapest, 1949.; *Der Unternehmungsgewinn: ein Beitrag zur Theorie der Vermögensverteilung*. Duncker & Humblot. Berlin, 1957.; *Money in Socialism.* In: International Economic Papers. Issue 8. Macmillan and Co Ltd. – The Macmillan Co. London – New York, 1958.; *A reklám.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1960.; *Az újabb magyar pénztörténet és egyes elméleti tanulságai.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1964. (posztumusz).

Felhasznált szakirodalom

A magyar Valutacsoda. 2019. február 6. Piac & Profit: https://piacesprofit.hu/cikkek/gazdasag/a-magyar-valutacsoda.html

BOGNÁR JÓZSEF: *Varga István (1897–1962).* In: Közgazdász. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Lapja. V. évfolyam. 1–2. szám. 1963. január 28. 2. Corvinus Egyetemtörténeti Digitális Gyűjtemény: http://univhist.lib.uni-corvinus.hu/152/1/Kozgazdasz_1963_01-02.pdf

BOGNÁR JÓZSEF – SCHMIDT ÁDÁM (szerk.): *Tervezés, mechanizmus, pénzügyek.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1971. 5–319.

BOTOS KATALIN – MÁNYÓ-VÁRÓCZI VIOLETTA: *Varga István, a tudós gazdaságpolitikus.* In: Katona Klára – Schlett András (szerk.): XX. századi híres magyar közgazdászok. XXI. században is érvényes gondolatai. Pázmány Press. Budapest, 2019. 35–37., 43–49.

EPERJESI ZOLTÁN – HORVÁTH ZOLTÁN – VAJDA KITTI: *A háború utáni infláció és a forint bevezetése (1946–1949).* In: Virág Barnabás (szerk.): A Forint 70 éve: Út a hiperinflációtól az árak stabilitásáig. Magyar Nemzeti Bank. Budapest, 2016. 16–37. Magyar Nemzeti Bank: https://www.mnb.hu/letoltes/70-eves-a-forint-hun-digitalis.pdf

FENYVESI LÁSZLÓNÉ – NÁDUDVARI ZOLTÁN: *Varga István.* In: Fülöp Ágnes – Rózsa Dávid (szerk.): Portrék a magyar statisztika és népességtudomány történetéből. Életrajzi Lexikon a XVI. századtól napjainkig. A statisztika történetei 1. KSH Könyvtár. Nemzeti Kulturális Alap–Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 2014. 731–732.

GYÉMÁNT RICHÁRD: *A demográfia oktatása az ELTE Állam és- Jogtudományi Karán (1777–2007).* In: Homoki-Nagy Mária (szerk.): Forum. Acta Juridica et Politica. XV. évfolyam. 1. szám. Szeged, 2025. 122.

HARKAI SCHILLER PÁL – VARGA ISTVÁN: *Gyümölcsfogyasztási szokások Budapesten.* Gazdaságpszichológiai tanulmány. Magyar Gazdaságkutató Intézet 8. számú különkiadványa. Magyar Gazdaságkutató Intézet. Budapest, 1935.

HARKAI SCHILLER PÁL – VARGA ISTVÁN: *Dohányzási szokások Budapesten.* Gazdaságpszichológiai tanulmány. Magyar Gazdaságkutató Intézet 14. számú különkiadványa. Magyar Gazdaságkutató Intézet. Budapest, 1938. 78

HARKAI SCHILLER PÁL – VARGA ISTVÁN: *Borfogyasztási szokások.* Gazdaságpszichológiai tanulmány. Magyar Gazdaságkutató Intézet 19. számú különkiadványa. Magyar Gazdaságkutató Intézet. Budapest, 1940.

KEMENES EGON: *Varga István.* In: Mátyás Antal (szerk.): Magyar közgazdászok a két világháború között. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1994. 229–253.

KENYERES ÁGNES (főszerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon. Második kötet L–Z.* Második, változatlan kiadás. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1982. 958.

MAJOROS KRISZTINA: *A múlt század jeles magyar közgazdásza: Varga István (1897–1962).* Műhelytanulmányok. Magyar Tudományos Akadémia Közgazdaságtudományi Kutatóközpont. Budapest, 2003. 57–58.

MÁNYÓ-VÁRÓCZI VIOLETTA: *Varga István a tudományszervező és gazdaságpolitikus.* Doktori (PhD) értekezés. Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Budapest, 2016. 6–7. PPKE Disszertáció Repozitórium: https://disszertacio.ppke.hu/id/eprint/109/1/BTK_DD_2016_manyo-varoczi.pdf

Rólunk. Ismerje meg a GKI történetét. GKI Research: https://research.gki.hu/rolunk/

SCHMIDT ÁDÁM – KEMENES EGON (szerk.): *Változások, váltások és válságok a gazdaságban. Tanulmányok Varga István emlékezetére.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1982. 9–30.

Történet. Eötvös Loránd Tudományegyetem: https://www.elte.hu/tortenet

VARGA ISTVÁN: *A magyar valutacsoda.* Magyar Gazdaságkutató Intézet Közleményei. 1. füzet. Budapest, 1946.

VARGA ISTVÁN: *A reklám.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1960. 437.

VARGA ISTVÁN: *Az újabb magyar pénztörténet és egyes elméleti tanulságai.* Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1964. 217.

Varga István. Akadémikusok. A Magyar Tudományos Akadémia tagjai. MTA Könyvtár és Információs Központ adatbázisa: https://akademikus.mtak.hu/adatlap/varga-istvan/

Varga István. Magyar életrajzi Lexikon 1000–1990. Magyar Elektronikus Könyvtár – Országos Széchenyi Könyvtár: https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC16241/16434.htm

Varga István. Nemzeti Sírhely. Nemzeti Örökség Intézete: http://intezet.nori.gov.hu/nemzeti-sirkert/budapest/farkasreti-temeto/varga-istvan

Dr. habil. Gyémánt Richárd, PhD, LLM, egyetemi docens
SZTE Állam- és Jogtudományi Kar
Statisztikai és Demográfiai Tanszék
gyemant.richard@szte.hu